

Géza idejében kezdődött

A 10. század magyarjai — nagyon kevés kivételtől eltekintve — pogányok voltak. Ez nem hitelent jelent, csak azt, hogy másban hisz, mint a keresztény. A pogány felfogás valószínűleg sohasem alkotott a világról kerek összképet, nem adott minden jelenség-re kiterjedő magyarázatot, tehát eleve töredékes volt.

Az idő múlása és a kereszténység elterjedése ennek a világnézetnek legtöbb elemét veszni hagyta, illetve tudatosan feljésre ítélte. Ezért a 10. századi magyarok hitvilágáról csak különböző időkből származó apró mozaikokat ismerünk. A pogány világnézetéről a legteljesebb képet az a krónikás hagyományozta ránk, aki a Vata vezette 1046. évi, keresztényellenes megmozdulásról azt írta le: az egész magyarság ördögi sugallatra követelte, hogy pogány vallás szerint élhessen, lerombolhassa a templomokat, bálványokat tisztelhesen; elsőként Vata szentelte magát a démonoknak, leborotváltatta a fejét, és pogány szokás szerint három varkocsot hagyott csak meg; Vata buzdítására az egész nép a démonoknak adta át magát, lóhúst kezdett enni.

Az itt emlegetett démonok valójában szellemek, „akik” mindenben és mindenkiben otthonra lelhetnek. Szent László király 1092. évi törvénykönyvének egyik cikkelye egy ökör fizetésére kötelezte azokat, akik pogány szokás szerint kutak mellett áldoztak, vagy fákhöz, forrásokhoz és kövekhez ajándékokat vittek. A hitük szerint mindenütt jelen lévő, haragvó szellemeket próbálták meg eképpen kiengesztelni. Amikor 954-ben a mai Franciaország területén kalandozó magyarok vezérének, Bulcsúnak az ellenség fogságába esett unokaöccsét lefejezték, a fej visszaszerzéséért Bulcsú semmilyen áldozattól nem riadt vissza, nem akarta ugyanis, hogy a fejben lakozó szellem idegen kezekbe kerülve

rontást hozzon rájuk. E szellemhittel lehet kapcsolatos, hogy a 926-ban a mai Svájc területén szörnyethalt két magyar harcos holttestét társaik azon nyomban elégették.

A honfoglalás előtt mohamedán forrás azt írta a magyarokról, hogy tűzimádók. A tűz valószínű tiszteletére mutat, hogy egyetlen, a portyázó hadjáratokból behozott nemesfémtárgyat sem ismerünk, mindegyiket beolvasztották, azaz a tűz révén megtisztították, s új vereteket készítettek.

A bálványok tisztelete nyer igazolást a 10. századi magyarok régészeti hagyatékában is, hiszen állatok amulettként viselt darabkái — amelyeknek varázserőt, bajelhárító jellegét tulajdonítottak — gyakran fordulnak elő a sírokban. Ez azon a hiedelmén alapult, hogy szellemek állatokban is lakozhatnak. Ezzel kapcsolatos, hogy családok, nemzetségek kiváló tulajdonságokkal rendelkező állatoktól származtatták magukat (a magyarok eredetmondájuk szerint szarvastól, az Árpádok dinasztiája egy sólyomféle ragadozómadártól, a turultól).

Vata fia Jánosról azt jegyezte fel a krónika, hogy apja szokását követve sok varázslót, javasaszonyt és jóst gyűjtött maga köré, akik varázsigéket mondtak. Ezek a pogány hitvilág „papjai”, táltosok vagy sámánok voltak. A pogány felfogás szerint ők ismerték a szellemeket, közvetítettek az e világ és a túlvilág között, ők járhatták csak be a különböző világokat magában foglaló életfát (világfát), a népmesék égis érfő fáját. A 10. szá-

zadi magyarok túlvilághitére az a leírás mutat, amely szerint Lél vezér azért csapta agyon kürtjével a német császárt, hogy az őt szolgálja a másvilágon. A magyarok hiedelme szerint ugyanis — fűzte hozzá a keresztény krónikás — azok, akiket megöltek, meggyilkolóiuknak fognak a másvilágon szolgálni. A hitvilág ezen eleme adja magyarázatát annak, hogy miért öltek meg a magyarok a 10. században oly tömegtelen embert kalandozó hadjárataik során. E felfogás szerint a gyilkosság éppen nem bűn, hanem a túlvilági jólét, gazdagság záloga. A túlvilág hitéről tanúskodnak a sírok is, ahová az emberrel együtt lovat temettek el; ennek húsát fogyasztották el a halotti toron, vagyis a lóhús evése szorosan összefüggött a pogány temetéssel. Az elhunyt mellé ételtitelt és fegyvert tettek, hogy a túlvilágon semmiben se szenvedjen hiányt, nehogy rontó szellemként visszajárjon az évilágba, és árton az élőknek. A halotti áldozatokkal ennek kívánták elejét venni.

Bár a magyaroknak voltak ugyan mohamedán és zsidó vallású alávetettjeik és keresztény foglyaik, de ők nem követték ezeket hitükben. Először a gyula — a vezér — hozott magával 950 táján ortodox (görög hitű) püspököt Konstantinápolyból, majd Géza alatt és az ő szorgalmazására vette kezdetét a nyugati (latin rítusú) kereszténység térhódítása; a pannonhalmi apátság és a veszprémi püspökség alapítása kapcsolható Géza utolsó éveibe. Az új vallás eleinte csak a törzsfői udvarokban, szűk körben terjedt el, a pogány magyarok tömegeinek keresztény hitre térítése Vajk (Szent István) koronázása után vett nagyobb lendületet.

Kristó Gyula